

KORXONA IQTISODIY XAVFSIZLIGI TAHDIDLARINI KAMAYTIRISH YO‘LLARI

Boboxonov Shahobiddin Qamar o‘g‘li

Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti

1-kurs magistranti, tadbirkor

Annotatsiya: *Mazkur maqolada korxonada iqtisodiy xavfsizligining nazariy asoslari hamda unga ta’sir etuvchi ichki va tashqi tahdidlar tahlil qilinadi. Iqtisodiy xavfsizlikni ta’minlashda moliyaviy barqarorlik, risklarni boshqarish, ichki nazorat va axborot himoyasining ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, tahdidlarni kamaytirishning strategik yo‘nalishlari ilmiy asosda bayon etilgan. Tadqiqot natijalari kompleks boshqaruv yondashuvi korxonada barqarorligini ta’minlashda muhim omil ekanligini ko‘rsatadi.*

Kalit so‘zlar: *iqtisodiy xavfsizlik, korxonada barqarorligi, moliyaviy barqarorlik, risklarni boshqarish, ichki nazorat, strategik menejment, korporativ boshqaruv, axborot xavfsizligi, diversifikatsiya, investitsion xavfsizlik, inqirozga bardoshlilik.*

Abstract: *This article analyzes the theoretical foundations of enterprise economic security as well as internal and external threats affecting it. The importance of financial stability, risk management, internal control, and information protection in ensuring economic security is highlighted. The strategic directions for reducing threats are presented on a scientific basis. The research findings demonstrate that a comprehensive management approach is a key factor in ensuring enterprise stability.*

Keywords: *economic security, enterprise stability, financial stability, risk management, internal control, strategic management, corporate governance, information security, diversification, investment security, crisis resilience.*

Аннотация: *В данной статье анализируются теоретические основы экономической безопасности предприятия, а также внутренние и внешние угрозы, влияющие на неё. Освещается значение финансовой устойчивости, управления рисками, внутреннего контроля и защиты информации в обеспечении экономической безопасности. Стратегические направления снижения угроз рассматриваются с научной точки зрения. Результаты исследования показывают, что комплексный управленческий подход является важным фактором обеспечения устойчивости предприятия.*

Ключевые слова: *экономическая безопасность, устойчивость предприятия, финансовая устойчивость, управление рисками, внутренний контроль, стратегический менеджмент, корпоративное управление, информационная безопасность, диверсификация, инвестиционная безопасность, антикризисная устойчивость.*



Kirish

Jahon iqtisodiyotida yuz berayotgan chuqur strukturaviy o'zgarishlar, global moliyaviy beqarorlik, raqamli transformatsiya jarayonlarining jadallashuvi hamda keskin raqobat muhiti korxonalar faoliyatini tobora murakkablashtirib bormoqda. Bozor munosabatlari sharoitida har bir xo'jalik yurituvchi subyekt o'zining iqtisodiy manfaatlarini himoya qilish, resurslardan samarali foydalanish va uzoq muddatli barqaror rivojlanishni ta'minlash masalasini ustuvor vazifa sifatida ko'rib chiqishi zarur. Aynan shu nuqtai nazardan iqtisodiy xavfsizlik tushunchasi alohida ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

Korxonada iqtisodiy xavfsizligi bu nafaqat moliyaviy barqarorlikni saqlash, balki ishlab chiqarish jarayonlarining uzluksizligini ta'minlash, investitsiya risklarini kamaytirish, axborot resurslarini himoya qilish hamda kadrlar salohiyatini mustahkamlashni o'z ichiga oluvchi kompleks boshqaruv tizimidir. Iqtisodiy xavfsizlikning yetarli darajada ta'minlanmasligi korxonaning to'lov qobiliyati pasayishiga, moliyaviy yo'qotishlarga, bozordagi mavqeining zaiflashishiga hamda hatto bankrotlikka olib kelishi mumkin.

Asosiy qism

Iqtisodiy xavfsizlik konsepsiyasi dastlab davlat darajasida shakllangan bo'lsa-da, zamonaviy iqtisodiy munosabatlar rivoji natijasida u mikroiqtisodiy darajada ham keng qo'llanila boshlandi. Korxonada iqtisodiy xavfsizligi deganda xo'jalik yurituvchi subyektning tashqi va ichki tahdidlarga qarshi turish qobiliyati, resurslarining barqarorligi hamda strategik maqsadlariga erishish imkoniyati tushuniladi.

Mazkur tushuncha o'z mohiyatiga ko'ra tizimli xarakterga ega. U moliyaviy, ishlab chiqarish, investitsion, innovatsion, axborot, huquqiy va kadrlar xavfsizligi kabi tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi. Ushbu elementlar o'zaro chambarchas bog'liq bo'lib, ulardan biridagi muvozanatning buzilishi umumiy barqarorlikka salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Moliyaviy xavfsizlik korxonaning likvidligi, to'lov qobiliyati va rentabelligini saqlash bilan ifodalanadi. Ishlab chiqarish xavfsizligi esa texnologik jarayonlarning barqarorligi, uskunalarning ishonchliligi hamda resurslardan oqilona foydalanish darajasi bilan belgilanadi. Investitsion xavfsizlik kapital qo'yilmalar samaradorligini ta'minlash va investitsiya risklarini kamaytirishga qaratiladi. Axborot xavfsizligi esa tijorat sirlarini, moliyaviy ma'lumotlarni va elektron bazalarni himoya qilishni nazarda tutadi. Kadrlar xavfsizligi malakali, sodiq va mas'uliyatli xodimlar tarkibini shakllantirish orqali ta'minlanadi.

Korxonada faoliyatiga tahdid soluvchi omillar tashqi va ichki omillarga bo'linadi. Tashqi tahdidlar korxonada nazoratidan tashqarida yuzaga keladi va makroiqtisodiy muhit bilan bog'liq bo'ladi. Inflyatsiya darajasining oshishi, foiz stavkalarining o'zgarishi, valyuta kursining beqarorligi, soliq yukining ortishi, bojxona siyosatidagi o'zgarishlar, siyosiy beqarorlik hamda xalqaro bozorlardagi tebranishlar korxonada moliyaviy natijalariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Raqobatchilar bosimining kuchayishi ham tashqi tahdidlar qatoriga kiradi. Bozorda yangi subyektlarning paydo bo'lishi, mahsulotlar sifatining oshishi yoki narx siyosatidagi



o‘zgarishlar korxonaning daromad hajmiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shuningdek, global pandemiyalar, tabiiy ofatlar va geosiyosiy ziddiyatlar kabi omillar ham iqtisodiy xavfsizlikka jiddiy xavf tug‘diradi.

Ichki tahdidlar esa korxonaning o‘z boshqaruv tizimi va ichki jarayonlari bilan bog‘liq bo‘ladi. Moliyaviy intizomning sustligi, noto‘g‘ri rejalashtirish, samarasiz xarajatlar, korrupsiya holatlari, ichki nazorat tizimining yetarli emasligi hamda kadrlar malakasining pastligi iqtisodiy barqarorlikni izdan chiqarishi mumkin. Axborot tizimlarining himoyalanganligi esa tijorat sirlarining oshkor bo‘lishiga yoki kiberhujumlarga olib keladi.

Ko‘plab ilmiy tadqiqotlar ichki tahdidlar tashqi omillarga nisbatan ko‘proq zarar yetkazishini ko‘rsatadi. Sababi ichki boshqaruvdagi xatolar to‘g‘ridan-to‘g‘ri moliyaviy natijalarga ta’sir qiladi.

Korxonada iqtisodiy xavfsizligini mustahkamlash uchun kompleks boshqaruv mexanizmlarini joriy etish zarur. Avvalo moliyaviy barqarorlikni ta’minlash muhim ahamiyatga ega. Buning uchun byudjetlashtirish tizimini yo‘lga qo‘yish, pul oqimlarini doimiy monitoring qilish, likvidlik ko‘rsatkichlarini tahlil qilish va zaxira fondlarini shakllantirish talab etiladi. Xarajatlarni optimallashtirish va daromad manbalarini diversifikatsiya qilish korxonaning inqirozga bardoshlilikini oshiradi.

Risklarni boshqarish tizimi iqtisodiy xavfsizlikni ta’minlashning muhim vositasi hisoblanadi. Risklarni aniqlash, baholash va monitoring qilish jarayonlari tizimli ravishda amalga oshirilishi lozim. Strategik rejalashtirish jarayonida ichki va tashqi muhit tahlili asosida qarorlar qabul qilish korxonaning uzoq muddatli barqarorligini ta’minlaydi.

Ichki nazorat va audit tizimi shaffoflikni ta’minlaydi hamda moliyaviy intizomni mustahkamlaydi. Nazorat mexanizmlarining samarali ishlashi noqonuniy harakatlarni erta aniqlash va yo‘qotishlar hajmini kamaytirishga yordam beradi.

Kadrlar siyosatini takomillashtirish ham iqtisodiy xavfsizlikning muhim omilidir. Xodimlarning malakasini oshirish, ularni motivatsiyalash va xizmat vazifalarini aniq taqsimlash boshqaruv samaradorligini oshiradi. Kadrlar barqarorligi korxonada barqarorligining asosi hisoblanadi.

Raqamli iqtisodiyot sharoitida axborot xavfsizligi masalasi alohida dolzarblik kasb etmoqda. Zamonaviy kiberxavfsizlik vositalarini joriy etish, ma’lumotlarni shifrlash va kirish huquqlarini cheklash orqali korxonada axborot resurslarini himoya qilish mumkin.

Korporativ boshqaruv tizimini takomillashtirish ham tahdidlarni kamaytirishda muhim rol o‘ynaydi. Shaffoflik, hisobdorlik va javobgarlik tamoyillariga asoslangan boshqaruv modeli korxonaning investitsion jozibadorligini oshiradi hamda risklarni kamaytiradi.

Iqtisodiy xavfsizlikni ta’minlash jarayonida inqirozga qarshi boshqaruv mexanizmlarini joriy etish zarur. Bozor kon’yunkturasining o‘zgarishi yoki kutilmagan moliyaviy qiyinchiliklar sharoitida tezkor va asosli qarorlar qabul qilish korxonada barqarorligini saqlab qoladi. Inqirozga qarshi strategiya xarajatlarni qisqartirish, aktivlarni qayta taqsimlash va moliyaviy oqimlarni optimallashtirish choralarini o‘z ichiga oladi.

Barqaror rivojlanish tamoyillarini qo‘llash ham iqtisodiy xavfsizlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Ekologik, ijtimoiy va iqtisodiy muvozanatni ta’minlash orqali korxonada uzoq muddatli istiqbolda barqaror natijalarga erishadi.



Xulosa

Korxonalar iqtisodiy xavfsizligi zamonaviy bozor iqtisodiyoti sharoitida uning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi va uzoq muddatli rivojlanishining muhim sharti hisoblanadi. Ichki va tashqi tahdidlarning mavjudligi korxonadan tizimli va kompleks boshqaruv yondashuvini talab qiladi. Moliyaviy nazoratni kuchaytirish, risklarni boshqarish tizimini joriy etish, ichki auditni rivojlantirish, kadrlar salohiyatini oshirish, axborot xavfsizligini mustahkamlash va strategik rejalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish orqali iqtisodiy tahdidlarni sezilarli darajada kamaytirish mumkin.

Kompleks yondashuv asosida tashkil etilgan iqtisodiy xavfsizlik tizimi korxonaning raqobatbardoshligini oshiradi, moliyaviy barqarorligini mustahkamlaydi hamda uzoq muddatli istiqbolda barqaror rivojlanishini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi "Korxonalar to'g'risida"gi Qonuni.
2. O'zbekiston Respublikasi "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi Qonuni.
3. O'zbekiston Respublikasi "Axborotlashtirish to'g'risida"gi Qonuni.
4. Abdukarimov I.T. Korxonalar iqtisodiyoti. Toshkent: Iqtisodiyot, 2020.
5. Qosimov F.M. Iqtisodiy xavfsizlik asoslari. Toshkent, 2019.
6. Porter M. Competitive Strategy. New York: Free Press.
7. Risk Management Principles and Guidelines.